

2017

National bevarelse af genetiske ressourcer

Sag nr. 15-3262-000009

Støttet af NaturErhvervstyrelsen
projektilskud til plantegenetiske
ressourcer.

Indhold

Introduktion	2
Kopisamlingerne på Frilandsmuseet	5
Kopisamlingerne ved Æbleværkstedet Nonnetit	7
Kopisamlingerne i Rødding	10
Kopisamlingerne i Wøldikes have	12
Kopisamlingerne på Strynø	13
Kopisamlingerne på Nordvang Plantage	14
Kopisamlingerne på Lars Westergaards Planteskole	15
Kopisamlinger på Blomstergården	16
Kopisamlingerne på Frederiksdal gods	17
Kopisamlingerne på Det Grønne museum	18
Efterskrift/ status	20

Indledning

Hæftet er del af projekt NBGR National Bevarelse af Genetiske Ressourcer 2015-2018, bevilget af genressource puljen i NaturErhvervstyrelsen. Hæftet skal give en oversigt over kopisamlingerne inden for vegetativt formerede frugt genressourcer som de er nu. Samtidig er dette en status for den nuværende situation og en opfordring til hvad der fremover er brug for hvis kopisamlingerne til pometets genbank skal bevares og bruges.

I gennem de sidste 15 år er der i Danmark opbygget kopisamlinger af mandatsorter af vegetativt formerede mandatsorter fra Danmarks genbank for frugt og bær, Pometet i Tåstrup. Samlingerne er opstået på planteskoler, museer, i kommuner, frugtplantager og hos grupper med interesse for frugtdyrkning. Disse grupper har via diverse projektordninger bl.a. fra genressourcepuljer i NaturErhvervstyrelsen fået bevilget tilskud til nye plantninger. For nuværende er der registreret 17 steder i landet hvor disse samlinger er plantet.

Ved drift af en genbank for vegetativt formerede planter er det vigtigt at have en back up i form af levende materiale, hvis mandatsorter i den primære genbank skulle gå tabt. Derfor er kopisamlingerne en vigtig del for en god genbank-praksis. Det er derfor også vigtigt at vide hvilke plantninger der på nuværende tidspunkt kan supportere genbanken på Pometet samt har mulighed for at gøre det fremover. Opstarten af kopisamlingerne er en langvarig proces da træerne skal have en hvis alder for at fungere som kopi, derfor er det vigtigt at der laves en status og en fremtidssikring hvis disse samlinger skal bevares og de mange frivillige og engagerede kræfter, som har brugt tid på opbygningen af samlingerne ikke skal gå til spilde.

Den langsigtede proces med etablering af samlingerne er nu nået på mange lokaliteter og der findes nu nogle helt unikke samlinger rundt omkring i Danmark. 10 af disse samlinger vil kort blive beskrevet på de næste sider.

5 små samlinger er placeret i kommuner disse er varetaget af projekter fra Årslev (AU) ved Martin Jensen og 2 områder står frit uden en egentlig kontaktperson.

Her bevares kopier af de danske frugtsorter:

Oversigt over placeringer af kopisamlinger i Danmark

Der er i alt 17 plantager/museer/planteskoler/haver som indeholder kopisamlinger af Pometets mandatsorter af vegetativt formerede genetiske ressourcer.

Liste over Kopiindehavere af mandatsorter fra Pometets samlinger.

1. Det grønne museum, Dansk Landbrugsmuseum Gl. Estrup, Randersvej 4 . 8963 Auning, d1m@gl-estrup.dk. Tlf. 86 48 34 44
2. Blomstergården ved Villy Mougard, Bjerringholmvej 14, 8830 Tjele, info@blomstergårdenvedviborg.dk Tlf. 86 65 12 88
3. Æbleværkstedet nonnetit, Ny Holbækvej 10 , 4571 Grevinge , foelhoej@get2net.dk , Tlf. 59 65 99 97
4. Anton Pedersens frugtsamling, Nørremarken 4a Rødding. Foreningen Rødding - æblets by i Salling Kornvænget 11C, Rødding, 7860 Spøttrup Tlf. 22203707, mail: finn.d.andersen@skolekom.dk
5. Wøldikes æblehave. Kontaktperson : Karsten Hansen, Hovhedevej 3,9530 Støvring, Tlf. 42389870, www.naturkarsten.dk
6. Ebbe Rasmussen Fjordvang Plantage, Hasmarkmosen 18, 5450 Otterup, 64 87 11 12
7. Frilandsmuseet, Kongevejen 100DK-2800 Lyngby Tel. +45 4120 6455 (sommer), +45 3313 4411 (vinter)
8. Mette Meldgaard , Korsvejen 9, 5943 Strynø, Tlf. +45 40178137. msmeldgaard@gmail.com
9. Bernstofs parken, Gentofte kommune
10. Ulvshale på møn,
11. Lars Vestergårds planteskole, Rynkeby Hestehave 42, 5300 Kerteminde, Tlf:66 14 72 95
12. NST ejendom ved Sdr. Skovgård, Kasmosevej ved Nr. Broby på Fyn (Kilde Martin Jensen Årslev)
13. Vestparken Randers kommune (Kilde Martin Jensen Årslev)
14. Randers skoler ,enkeltræer på hver af 31 Randers Kommuneskoler (Kilde Martin Jensen Årslev)
15. Vestskoven - Herstedhøje Naturcenter, (Kilde Martin Jensen Årslev)
16. Økologisk Have. Rørthvej 132, DK-8300 Odder, mail@okologienshave.dk (Kilde Martin Jensen Årslev)
17. Frederiksdal Gods, Frederiksdalsvej 30, 4912 Harpelunde, Telefon:54 90 11 00 info@frederiksdal.com

Kopi-samling Art/antal	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Stikkelsbær/ Ribs	54 / 24	18 / 13															
Æbler	219	220	33	x	x		139		x								
Pære		107			x	20	3										
Jordbær	13						3										
Blommer				x					x	x							
Kræger								33		33							
Kirsebær	x																x
Hassel/val- nødder				x							21	21	19	16	17	17	

Tabel over hvilke frugtarter der kan findes hos de forskellige kopisamlinger. (liste er fra 2015)

Kopisamlingerne på Frilandsmuseet (7)

Kongevejen 100, 2800 Kongens Lyngby

Figur 1 Ålestupæblet på Frilandsmuseet

I Kongens Lyngby, ca. 15 km nord for København ligger Frilandsmuseet og Brede Værk. Museerne er en del af Nationalmuseet. Frilandsmuseet har til formål at bevare og formidle det danske landskabs bygningskultur og skildre livet som det udfoldede sig i perioden 1650-1950. På det 75 tdr. store område ligger huse, gårde og møller omgivet af smukke landskaber eller haver. På markerne græsser dyr af historiske racer. Alle bygningerne er hjemtaget fra forskellige egne i Danmark, Sydsverige, Sydslesvig og Færøerne og genopført på museet.

Brede Værk ved Mølleåen er Danmarks største fredede industrianlæg med bygninger fra 1830 – 1950 med udstillinger samt herskabets sommerbolig, arbejder- og mesterboliger, spisehus og asyl. I den romantiske park er frugtterrasser med historiske frugttræer.

Frilandsmuseet er åbent for betalende gæster fra maj til oktober samt i forbindelse med Påske og Jul. Museet tilbyder undervisning for de fleste målgrupper og i højsæsonerne spilles teaterforestillinger og afholdes aktiviteter om bl.a. håndværk, husdyr og haver. Læs mere på natmus.dk

Frugtsamlingen

I haverne ved huse og gårde vokser en spændende samling af gamle sorter af frugttræer- og buske. Museet deltager i samarbejde omkring bevaring og formidling af den levende kulturarv. Træer og buske udgør en levende kopisamling for Københavns Universitet, Pometet og dermed NORDGEN. Museets gartnere og hortonomer har udvalgt 200 af Frilandsmuseets i alt 524 frugttræer og næsten alle 165 frugtbuske. Træer og buske er forsynet med et særligt skilt som fortæller om sorten. Kravet til et mandat-træ eller en busk er, at de skal være sunde og raske og bære frugt. Gartnerne skal kunne skære grene af, der så kan podes eller laves til nye små planter. Oprindeligt er de podet på vildæble grundstammer, derfor kan træerne ses i deres fulde størrelse og pragt. Træerne er over 8 m høje og ofte ligeså brede og flere af frugttræerne er over 80 år gamle. Forskellige gamle sorter af stikkelsbær og ribs kan også ses i haverne.

Kom og smag

En weekend om året er der særlig fokus på de gamle sorter. Det foregår i slutningen af september til 'Gamle Sorters Dage'. Her kan gæsterne opleve museets arbejde med frugt, grøntsager og korn. Flere af de mange forskellige æbler kan smages. Man kan besøge restaurant eller café; købe frø fra gamle sorter af ærter, bønner, kål og meget mere. De ansatte og museets frivillige arbejder i køkkenet i de gammeldags dragter. Her kan man få gratis smagsprøver med forskellige bær og frugt fra haverne.

Besøgsadresse

Frilandsmuseet, Kongevejen 100, 2800 Kongens Lyngby

Information og Butik 4120 6455

<http://natmus.dk/museerne/frilandsmuseet/>

Figur 2 Madlavning på gammeldags maner på Frilandmuseet

Registrerede samlinger/sorter: 139 æbler, 3 pære, 3 jordbærsorter

Kopisamlingerne på Æbleværkstedet Nonnetit (3)

Malergården, Plejerupvej 10, 4571 Grevinge

Figur 4 indgang til ny mark malergården

Figur 3 De første plantninger på Malergården

Foreningen "Æbleværkstedet Nonnetit" skaffede i 2010 midler til at etablere en æbleeng bestående af gamle Vestsjællandske æblesorter – som dels kunne sikre bevarelsen af disse sorter, men som også ville kunne indgå i formidling og udforskning af disse sorter, samt etablere en hø-slet eng under og mellem træerne.

Foreningen havde ikke på forhånd et areal til rådighed, men der viste sig en mulighed for at træerne kunne plantes på et ca. 1½ hektar stort udyrket areal, tilhørende Malergården (nu henhørende under Museum Vestsjælland). Området er meget smukt beliggende i et kuperet terræn umiddelbart øst for Malergården gamle have, hvor der i øvrigt vokser adskillige meget gamle, store og sjældne æbletræer. Arealet ligger meget smukt mellem 200 og 300 meter fra Lammefjorden og har en lille sø/ mose i midt i området og i det nord-vestlige hjørne.

Området var delvist indhegnet med et højt og kraftigt hegn, idet der havde været Strudse-opdræt – hvilket betød, vi kun skulle bekoste dyrehegn, som beskyttelse mod Rådyr, i den sydlige og østre side af arealet.

I samarbejdet med Pometet udvalgte og bestilte vi i efteråret 2010 33 forskellige æblesorter, tre af hver, som Pometet podede i begyndelsen af 2011 og som vi fik leveret i oktober. 97 træer... fordi to af Pometets podninger var slået fejl. De to manglende træer fik vi året efter. Ved at bruge Pometet, så fik vi dels sikkerhed for at det er de rigtige sorter og dels fik vi træerne i pæn størrelse, fordi Pometet giver de ny-podede træer optimale vækstbetingelser.

Og når træerne skal plantes i en jord, der rummer rigtig mange rødder, stængler og frø – på trods af meget grundig jordbearbejdning ad flere omgange forinden plantningen – så er det en stor fordel at træerne har en vis størrelse når de plantes. Men træerne var trods alt ikke mere end ca. en meter høje – men det er bedre end små hjemmepodninger på en ½ meter!

Den 23. oktober 2011 var officiel plantedag. Området var indhegnet og der var afsat nummererede pinde for hver enkelt træs placering på området. Der kom ca. 50 personer med spader og pressen.

Folk kunne så adoptere et træ – dvs. tre træer – som de fik ansvar for at holde jorden fri for ukrudt omkring i de næste par år. Træ nr. 1, Basnæsæblet fik således også numrene 34 (33+1) og 67 (66+1)

Figur 5 fra pløjemark til æblelund

Træerne blev plantet med 9 meters mellemrum og fordelt på området, således at den samme sort er blevet plantet både på det tørre og soleksponerede og i de mere våde og mere skyggede område. Det sikrer også at hvis der sker noget i et område, så vil der stadig være et eller to træer tilbage af denne sort. Det viste sig senere at være en rigtig god ide!

Planen er, at træerne ikke skal beskæres, ved f.eks. at klippe toppen af de små træer, men

de skal have lov til at udvikle sig naturligt. Pometets samling bliver af pladshensyn kraftigt beskåret, så det kan blive interessant at se disse æblesorter udvikle sig som de er beskrevet i den ældre "æble"-litteratur. Der er store forskelle på, hvorledes de forskellige æblesorter vokser, sætter deres grene og danner krone.

Under træerne håber vi med tiden at kunne få en blomstrende eng med flerårige urter til at etablere sig – ved at vi løbende slår græsset/ urterne og fjerner høet. Den slags enge er en af Danmarks mest truede kultur/natur biotoper.

En af de største trusler mod små æbletræer er mosegrise og netop vores område er et mosegris-eldorado. Men mosegrise kan ikke lide at man roder i jorden.

Alle æbletræs-adoptanterne mødtes ofte til kaffe, kage, æblevin og lugning, så blev der jævnligt rodet i jorden rundt om hvert træ – og i de første år gik ingen æbletræer til pga. mosegrise – selvom et par stykker blev angrebet, så fik vi ved kærlig pleje og vanding gang i deres rodsystem igen.

Vi prøvede også at binde fåre-uld-totter på træerne. Tanken er lanolinen fra ulden vasket ned ad stammen til rødderne, og at mosegrisene ikke kan lide denne lugt og derfor holder sig fra rødderne. Men om det er vores roden i jorden, der har virket eller ulden eller begge dele, ved vi ikke.

Der har været et gammelt dræn på jordstykket, som er faldet sammen. Det har betydet, at en endnu større del af de lavtliggende område har stået under vand til langt ud på sommeren. Træerne i det område er gået

til – men heldig har vi de samme æblesorter andre steder på arealet. Til gengæld er området blevet endnu mere spændende som naturområde.

Stormen Bodil 2013 gav os også nogle problemer – fordi en masse store træer på grænsen til Malergården have væltede ind over æbleengen. Det ødelagde ikke så meget på vores små æbletræer, men hegnet blev ødelagt og det gav rådyrene fri adgang til området i en lang periode. De fleste træer var blevet så store, at rådyrene kun kunne spise lidt af sidegrene – men nogle af de små træer på de tørre arealer gik til.

Vi har løbende plantet nye træer, når et træ gik ud.

I 2014 opsatte vi en "indgangsportal" til området med to store plancher – en med et billede og en kort tekst om hver æblesort – og en med en tegning af området og angivelse af træernes placering.

Desværre er fremtiden lidt usikker, fordi Museum Vestsjælland ikke viser interesse for æbleengen og ikke til at få kontakt med. Det er ærgerligt, når nu der via Foreningen Æbleværkstedet Nonnetit faktisk er frivillige og netværk til at gøre området til ikke bare et genetisk back-up for Pometets samling, men også til en kulturhistorisk og naturmæssig attraktion.

Ærtebjergvej 2, Atterup, 4571 Grevinge – www.nonnetit.dk

Tekst af Erling Frederiksen, Landevejen 26, 4532 Gislinge – erling.frederiksen@gmail.com

Tel.: 28 21 29 89

Registrerede samlinger/sorter: 33 æbler

Figur 6 æblelund ved Malergården plantet af foreningen Æbleværkstedet Nonnetit.

Kopisamlingerne i Rødding (4)

Nørremarken 6A, 7860 Spøttrup

Figur 7 En nyplantet Kastanje samling i Spøttrup

Figur 8 mobilt æble mosteri

Foreningen Rødding - æblets by i Salling startede som et projekt i 2007.

Frem til sommeren 2015 kørte en række projekter under Skive Kommune i samarbejde med borgerne i Rødding. De sidste projekter blev afsluttet i august 2015 og forhandlinger med kommunen om overdragelse af den fremtidige drift og udvikling blev indledt.

Foreningen Rødding - æblets by i Salling blev reorganiseret, og en samarbejdsaftale med Skive Kommune blev indgået pr. 1. august 2016. Foreningen modtager nu et årligt kommunalt tilskud, og kører aktiviteterne videre.

Visionen var, at Rødding inden for en 10-årig periode skulle kendes på sine frugttræer. I starten hed det sig, at der i løbet af 10 år skulle podes, udvikles, udplantes mere end 10.000 træer i og omkring Rødding. Målet blev dog hurtigt hævet til 15.000 inden for 10 år - altså i 2017. Dette mål opfylder vi også. Der plantes stadig hvert forår og efterår ud i nye områder.

Figur 7 Frivilligt plantelaug i Spøttrup

Udplantningen og vedligehold sker via forskellige plantelaug, som spontant opstår rundt i sognet.

Det bærende element i æblets by er Pometet, Nørremarken 6A, 7860 Spøttrup.

I tæt samarbejde med Pometet under Københavns Universitet har Rødding en række "genbanker":

Anton Pedersens Æblesamling, Rosenkrantz's Nøddearboret, Marie Berlows Blommesamling og en stor samling af spisekastanjer.

En gruppe frivillige mødes ugentligt og vedligeholder de mange frugthaver.

Pometet besøges ofte af turister, skoleklasser og "frugtnørder".

Figur 8 Besøg af skoleklasser

Hvert år i uge 42 er der Æblefestival i Rødding. Byens hovedgade spærres af og mere en 1.500 besøgende laver æblemost og køber flittigt ind i de mange boder, der sælger æblerelateret kunst, madvarer og andet håndværk.

Foreningen Rødding - æblets by i Salling
Kornvænget 11C, Rødding, 7860 Spøttrup
Tlf. 22203707, mail: finn.d.andersen@skolekom.dk

Registrerede samlinger/sorter: Æbler, Blommer, hasselnødder, kastanjer.

Kopisamlingerne i Wøldikes have ved Karsten Hansen (5)

Figur 9 plantning af æbletræer i Wøldikes have

Figur 10 Karsten Hansen

Wøldikes æblehave er oprettet i 2008 med støtte fra Fødevarerdirektoratets genbevarelsespulje. Der er igen i 2011 givet penge fra direktoratet til en udvidelse af haven således at den nu rummer mere end 150 sorter af frugttræer.

Lige syd for kirkegården i Øster Hornum har menighedsrådet anlagt Wøldikes æblehave. Her står række ved række af frugttræer. Det er sorter som for manges vedkommende er sjældne og kun findes i få samlinger. Plantningen er baseret på det store arbejde pastor Jeremias Wøldike udførte i årene fra 1860 – 1879 hvor han var præst i Øster Hornum. Han var frugttræssamler på den vilde måde og samlede mere end 600 sorter på kirkebakken i Øster Hornum.

Wøldikes Æblehave er beliggende mellem kirken og Harrildvej. Haven er åben for alle. Haven passes af Æblevennerne, som er en frivillig gruppe, der sørger for at passe haven, så den fremtræder indbydende for alle, der har lyst til at studere de enkelte æblesorter eller blot kommer forbi og har lyst til at kigge indenfor. I dag står 15 af Wøldikes oprindelige træer tilbage på kirkebakken og disse gamle træer er udgangspunktet for den nye samling af frugtsorter. Ved hvert enkelt træ står en kort sortsbeskrivelse. Det er planen, drømmen og håbet at træerne vil udvikle sig til smukke frugtbærende vækster så alle kan plukke, nyde og glædes ved de mange sorter.

Æblehaven - kan bruges af alle. Alle er velkomne i Wøldikes Æblehave. Man kan smage på æblerne, når de er modne. Med andre ord er det tilladt at gå på mol i præstens have. Man kan gå en tur og se på de forskellige træer, der er forsynet med opslag, der fortæller om æblets historie og egenart. Man kan sætte sig på bænken og nyde en dejlig dag eventuelt med en kop medbragt kaffe. Haven ejes af alle.

Æblevennerne: En gruppe frivillige har påtaget sig at passe Æblehaven. Arbejdet består i at sørge for genplantning af udgåede eller beskadigede træer samt beskæring af træerne. Græsklipning sørger kirkens ansatte for. Menighedsrådet står for den overordnede styring af Æblehaven.

Gruppen af frivillige er en åben gruppe, som alle er velkomne til at tilslutte sig.

Kontaktperson:

Karsten Hansen, naturkarsten@gmail.com, Telefon: 42 38 98 70

Der kan læses meget mere udførligt om pastor Jeremias Wøldike og om Æblehaven på Øster Hornums webside www.oster-hornum.dk

Registrerede samlinger/sorter: æbler, pære.

Kopisamlingerne på Strynø ved Mette Meldgård (8)

Korsvejen 9, 5900 Rudkøbing

Figur 9 Mette i frugtplantagen

Strynøfrugthave er en økologisk frugtplantage med et stort udvalg af gamle og nye æblesorter. Der dyrkes også pærer, blommer, kirsebær, abrikoser, hasselnødder, kvæder, blåbær, efterårshindbær, solbær og ribs, men disse i mindre mængder.

Målet er, at arbejde med udvalget af sorter og dyrkningen, så smagen og diversiteten kommer i højsædet. Både for den friske frugt og for mosten.

Der dyrkes gamle sorter, der er ved at gå i glemmebogen og ny sorter, som ud over deres egnethed til økologisk dyrkning også rummer smagskvaliteter, som værdsættes af den moderne forbruger.

Økologisk og helt usprøjtet dyrkning er basis for at udvikle smagen. Et fantastisk klima knyttet til placeringen på Strynø med mange solskinstimer, nærhed til vandet og en lang mild modningssæson sætter sit aftryk af stedet i smagen og endeligt er meget håndarbejde gennem beskæring, frugtudynding og plukning vigtigt for at få det bedste i frugterne frem.

I frugtplantagen er der plantet stenfrugtsamlinger i samarbejde med Pometet med ca. 70 forskellige sorter af blommer og kræger.

Strynøfrugthave, Mette Meldgaard , Strynøfrugthave, Korsvejen 9, 5943 Strynø, +45 40178137,

msmeldgaard@gmail.com , <http://www.strynoefrugthave.dk>

Registrerede samlinger/sorter: 33 kræger, blommer

Kopisamlingerne på Fjordvang Plantage ved Ebbe Rasmussen (6)

Hasmarkmosen 18, 5450 Otterup

Figur 10 Ebbe Rasmussen, Pæresamling på Nordvang Frugtplantage

Plantagen drives af Ebbe Fjordvang Rasmussen, der er uddannet frugtavlser. Han har drevet plantagen siden 1965. I dag driver han den sammen med sin hustru Birgit.

Ebbe er 2. generation. Plantagen blev grundlagt i 1933 af hans far Alfred Rasmussen.

Oprindeligt var hovedkulturene Æbler og Pærer. I dag er hovedkulturen Sødkiisebær.

I denne kopisamling er der lagt vægt på sorter der er dyrket i danske frugtplantager de sidste 150 år.

I samlingen findes skilte med navn og dyrkningsårstal i DK samt årstal for sortens dyrkning i Fjordvang frugtplantage.

Samlingen har fungeret som en vigtig back up da Pometet i 2012 måtte udskifte hele pære sortssamlingen pga. angreb af tjørnepragtbillen.

Fjordvang Frugtplantage v/Ebbe Rasmussen. Hasmarkmosen 18, 5450 Otterup, tlf. 64 87 11 12

Registrerede samlinger/sorter: 20 pære.

Kopisamlingerne på Lars Westergaards Planteskole (11)

Rynkeby Hestehave 42, 5300 Kerteminde

Figur 11 Lars Westergaards Planteskole

Westergaards ligger i smukke omgivelser i udkanten af landsbyen Rynkeby ved Kerteminde. Vi har 2,7 ha land til rådighed med skov, planteskole, plantage og dyrehold.

Planteskolens produktion har rod i en årelang interesse for at forædle og formere sorter til det "spiselige landskab". Planteskolen tilbyder et bredt sortiment af økologiske frugttræer og bærbuske bl.a. valnød, hassel, hjertenød, spisekastanje, fersken, mandel, abrikos, morbær og figen. Planteskolens sorter er nøje udvalgt efter krav om sundhed, hårdførhed, vækstkraft, frugtudbytte og selvfølgelig kvalitet.

Planteskolen har deltaget i projekter med indsamling af spisekastanjer der modner færdige i Danmark. En kopi af denne kastanjesamling er bevaret på Pometet i Tåstrup samt i samlingerne i Rødding.

Rynkeby Hestehave 42, 5300 Kerteminde
26 57 59 74 - lars@westergaards.dk

Registrerede samlinger/sorter: 21 Kastanjer

Kopisamlingerne på Blomstergården ved Villy Mougard (2)

Bjerringholmvej 14, 8830 Tjele

Figur 12 Villy Mougard , i frugtplantagen

Blomstergårdens parkanlæg blev første gang åbnet for publikum i august 1986. Siden er der stort set hvert år foretaget udvidelser, således at parken i dag er på 25.000 m².

Naturen omkring parken er præget af den seneste istid for 10.000 år siden. Haven ligger på en moræneaflejrings omgivet af tunneldale på 2 sider. Mod øst ligger der en stor mose, hvori der tidligere er gravet tørv. Dette betyder at der i parken er en højdeforskel på ca. 15 m fra laveste til højeste punkt. Jordbunden består af moræneaflejringer og kan variere fra groft grus til fin sand.

PGR Projekter:

- Pomet på Blomstergården med udvidelse med 100 sorter af æbler af udenlandsk oprindelse, start i 2006.
- Udvidelse af Pomet på Blomstergården med pærer, blomster og frugtbuske ud fra sorter fra Brostrøms katalog år 1900, samt paradisæbler fra Nellemanns Have. Projektstart i 2008.
- Indsamling af kvæde, mispel og morbær, startet i 2009.
- Indsamling af Løvskaal kirsebær-kloner, startet i 2009.
- Indsamling af figner, startet 2011.
- Vildblommer, kræger og spilling, startet i 2012.
- Æblebog med dyrkningsvurdering og sensorisk beskrivelse, start 2012.
- Bevaring af Skelund-Veddum kirsebær i lokalområdet, startet 2013.
- Paradisæblerne i Nellemanns Have, fødevareafprøvning af paradisæbler, startet i 2013.

Se mere: <http://www.blomstergaardenvedviborg.dk/images/Farvebrochure2017.pdf>

Blomstergården ved Villy Mougard, Bjerringholmvej 14, 8830 Tjele, info@blomstergaardenvedviborg.dk

Tlf. 86 65 12 88

Registrerede samlinger/sorter: 220 æbler, 107 pære, 18 stikkelsbær, 13 ribs (2013)

Frederiksdal Gods (17)

Frederiksdalsvej 30, 4912 Harpelunde

Figur 13 Kirsebærplantagen ved Frederiksdal Gods

På Frederiksdal Gods produceres kirsebærvin, som du aldrig har smagt det før.

Som de første i verden fremstiller Frederiksdal Gods kirsebærvin efter samme principper, som er brugt i århundredes vinproduktion. Godset blander de gamle traditioner, ny fortolker og giver nyt liv til det traditionsrige Stevnskirsebær.

Frederiksdal bruger Stevnskirsebærret – ”Nordens drue”, som har ideelle vækstbetingelser i det sydlige Danmark. Kirsebærrene er certificerede og kommer alle fra Godsets egne plantager. Frederiksdal Gods er et dansk vinslot med alt, hvad der hører til af atmosfære og stemning, gamle og nye egetræsfade fyldt med vores fantastiske vine. Udenfor Vineriet ligger Rancio-pladsen, hvor en del af vinen står i hundredvis af glassballoner for at modne mindst et år i al slags vejr, inden det kommer på cognacfade i endnu minimum et år.

En del af skoven omkring Frederiksdal gods er udlagt til offentlig park. Det er tilladt at tage madkurven med og nyde en smuk dag ved Langelandsbæltet.

Vineriet er åbent hver dag fra 10.00-16.00 fra maj til august.

I 2014 lavede Pometet i Tåstrup en indsamling af vilde sur- og sød- kirsebær i Danmark. Indsamlingen står nu på Pometet og en kopisamling af sur-kirsebærrene blev plantet på en af de åbne jorder omkring Frederiksdal gods. Jordstykket er dyrket økologisk.

Frederiksdalsvej 30, DK - 4912 Harpelunde, Denmark

Telefon: +45 54 90 11 11, E-mail: info@frederiksdal.com

Registrerede samlinger/sorter: sur kirsebær

Kopisamlingerne på Det Grønne Museum (1)

Gl. Estrup kl 8:30 Randersvej 2, 8963 Auning

Figur 14 Æblelund med kopiæbletræer

Det Grønne Museum er det statslige og nationale museum for jagt, skov, landbrug, og madens kulturhistorie. Museet er det eneste af statens kulturhistoriske museer, der ligger udenfor københavnsområdet.

Landbrugsbotanisk Have blev anlagt i 1993 og er et bevaringscenter for gamle sorter af kulturplanter. Der er sorter fra både mark og have, nytteplanter såvel som prydblommer, urter, buske og træer. Den landbrugsbotaniske Have er med i bevaringsarbejdet i samarbejde med Den kongelige danske Veterinær- og Landbohøjskole i København, Pometet i Høje Tåstrup og Nordisk Genbank i Sverige. Haven er anlagt efter et oversigtskort over Gl. Estrup fra 1803. Haven er anlagt det samme sted som den oprindelige, blot er der i dag 6 bede mod tidligere 8.

Hvert bed er på ca. 1.000 m² omgivet af 1 meter høje lindehække.

Der findes omkring 300 gamle danske æblesorter. I æbleplantagerne på Det Grønne Museum findes 281 gamle danske sorter. Der er 15 større og mindre plantageafsnit med æbletræer, der står sammen i geografiske enheder - et træ per sort. Derudover er der en stor plantage, hvor alle træerne - 281 sorter - står samlet alfabetisk. Haveholdet passer plantagerne og poder nye træer. Hvert år i oktober, på den årlige Æbledag, sælges 'gamle' æbletræer. Sorter, der er opformeret i vores egne drivhuse.

På Det Grønne Museum afholder vi hvert år arrangementer, hvor vi sætter fokus på de gamle lokale æblesorter og æblernes store variation i smag og duft. De besøgende får mulighed for at købe æbletræer af gamle sorter. Æblerne bliver desuden anvendt til madlavning, æblemost, cider m.m. med uddeling af smagsprøver.

Æblerne og mange af de andre gamle sorter af kultur- og nytteplanter anvendes i MADENS HUS.

Figur 15 æblesuppe

MADENS HUS er et helt nyt koncept, hvor man kan deltage i historisk

madlavning i 4 autentiske køkkener: Et ildstedskøkken fra 1600-tallet, et brændekomfurskøkken fra 1880'erne, et køkken fra 2. verdenskrig og et fra 1960/70'erne. I MADENS HUS er publikumsaktiviteter og aktiv formidling i centrum, og der vil hele året være arrangementer for familier, grupper og virksomheder. Man kan også bestille et madlavningskursus – det er blevet populært både som polterabend, medarbejderarrangement, familieudflugt – og museet har allerede nu flere bestillinger, hvor man i stedet for at holde en stor fest indbyder venner og familie til fælles madlavning.

De historiske køkkener giver også de besøgende mulighed for at rejse tilbage i tiden, og man får derved et spændende perspektiv på udviklingen af køkkenerne gennem historien og ikke mindst på udviklingen af køkkentechnologien.

Figur 16 æble og stikkelsbærsamling på Det grønne museum

Det grønne museum, Dansk Landbrugsmuseum Gl. Estrup, Randersvej 4. 8963 Auning,
Tlf. 86 48 34 44. **Mere information: museumsinspektør Bettina Buhl mail: bb@dgmuseum.dk**

Registrerede samlinger/sorter: 219 æbler, 13 jordbær, sur og sød kirsebær samt et udvalg af frugtbuske.

Kommentarer til statusoversigten

Ovenstående er en synliggørelse over hvilke lokaliteter der bevarer genetiske ressourcer og hvilke arter. Samtidig er det information om hvilke medspillere, der findes i bevaringen af de genetiske ressourcer. Kopisamlingerne er etableret gennem en årrække og mange er nu så gamle at de bør fornyes, hvis de skal fungere som kopi-genbank.

De med tiden opståede kopiplantninger er ikke alle opstået i genbank-backup øjemed, men af primær interesse for gamle frugtsorter og derfor mangles der nu en oversigt over hvad vi for nuværende har af reel back-up, hvad der i virkeligheden er brug for fremover og hvilke samlinger der egner sig til at være back-up for Pometet.

Derfor bør en reel kopisamling fremover skulle indgå en aftale om pasning, registrering og sparring med Pometet.

De forskellige bevillingsindehavere har haft forskellige interesser i plantningerne. Nogle har brugt projekterne med fokus på at samle lokalsamfundet til en fælles interesse, nogle har brugt projekterne til formidling af den historiske vinkel, nogle har brugt projekterne til opbygning af nicheproduktion og atter andre til afprøvning af forskellige smags- og dyrkningsvarianter. Flere har dog også haft flere af de nævnte interesser i projekterne. Af den årsag er plantningerne til dels opstået uden fokus på genbankbevaring og uden viden om hvorvidt det har været nødvendigt, i genbank-øjemed, at etablere samlingen.

Tiden er kommet til at vurdere hvad der er nødvendigt at bevare, hvem der har mulighed og kan være med i ordningen samt ikke mindst hvilken omkostninger der er ved videre bevarelse af kopisamlinger.

Hovedsageligt drives samlingerne på frivillig basis og samlet kan konkluderes at der i høj grad mangler aftaler om hvilken måde samlingerne skal bevares, hvordan de skal registreres, tilbagemeldinger om status for samlingerne, krav til samlingerne og ikke mindst tilskud til videreførelse af samlingerne således at kopierne kan sikres. For nuværende har ingen af samlingerne retningslinjer for vedligeholdelse og ingen får tilskud til bevarelse. Bevarelsen drives enten af frivillige eller er en del af driften på museer plantager og planteskoler. Denne situation er meget risikabel for et område der har været så lang tid om at bygge op, således kræves der handling snarest, hvis hele dette vidtgående arbejde ikke skal gå tabt.

Fremtidig organisering og drift af kopisamlinger:

Der skal etableres et system som skaber sikkerhed for at kopiplantningerne eksisterer fremover f.eks. ved at der indgås en kontrakt mellem ministeriet og kopiindehaverne. Først skal der laves en udredning af:

- hvad der reelt findes af sorter i de eksisterende kopiplantninger – dette kræver en registrering og tilbagemelding fra alle kopisamlinger, der ønsker at fortsætte bevaringsarbejdet. Dette arbejde er krævende og ikke alle har hidtil haft ressourcer til at orientere Pometet om dette.
- Hvor mange kopier er der brug for af hver sort og på hvor mange lokaliteter? Der findes rigtig mange gengangere især af æbler og det er der ikke brug for.

Det er vigtigt at der er en aftale med kopi-samlingen om bevarelse således, at det sikres at planterne er i en tilstrækkelig god kondition (sundhed og vækst) til at man kan hente formeringsmateriale. Er det ikke tilfældet kan plantningerne ikke fungere som sikkerhedskopier for Pometets samlinger. I aftalen skal derfor indgå at planterne årligt bliver gennemgået for sygdomme og skadedyr. Pometet leverer gerne formeringsmateriale og pøde materiale til erstatning af enkelte udgåede planter.

Hvilken måde planterne dyrkes på er Pometet uvedkommende og der kan derfor dyrkes med eller uden anvendelse af kemiske plantebeskyttelsesmidler (her tænkes især på bærbuske som kan være svære at håndtere). Det der er fokus på i en backup plantning er, at der er adgang til sundt formeringsmateriale af sikker identitet.

Korrekt identitet (og skiltning) skal derfor sikres når en kopiplantning er vokset til og begyndt at bære frugt. Identiteten kan sikres ved at sammenligne med materiale fra Pometets plantninger for hver enkelt sort.

I dette projekt er der lavet en forsøgsordning på 3 lokaliteter med skiltning af vigtige kopimandater. Denne ordning bør udvides til alle kopiplantninger med mandatsorter, der vurderes at være vigtige.

Kopibanker kræver langsigtet planlægning og er nødvendige for bevarelse af Danmarks vigtige frugtsorter. Alt forarbejdet er lavet, nu mangler vi en systematisering af kopierne således at vi kan udnytte det store arbejde der i gennem de sidste årtier er udført.

Lisbet Dahl Larsen

Pometmester

Figur 17 skiltning af mandatsort på Frilandsmuseet

